

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Aija Sadurskis
08-563 086 03
aija.sadurskis@hsv.se
YTTRANDE

2009-03-17
Reg.nr 13-6202-08

Yttrande över betänkandet Långtidsutredningen 2008

Ert dnr Fi2008/8228

Högskoleverket har anmodats att yttra sig över Långtidsutredningens huvudbetänkande *Långtidsutredningen 2008* (SOU 2008:105).

Av de förutsättningar för tillväxt som utredningen fokuserar väljer Högskoleverket att bara kommentera den högre utbildningen.

Genomströmning ett svårfångat fenomen

Utredningen konstaterar att unga människor etablerar sig allt senare på arbetsmarknaden, i ett internationellt perspektiv. Det ska, enligt utredningen, delvis hänga samman med att genomströmningen i den högre utbildningen är för låg, genom att studietiden för en given examen är för lång.

Studiemönstren i den svenska högre utbildningen skiljer sig på flera sätt från förhållandena i andra länder, vilket försvårar internationella jämförelser. Den svenska högskolan ska inte bara tillgodose behoven hos dem som just lämnat gymnasieskolan, utan också fort- och vidareutbildning under yrkeslivets gång, det så kallade livslånga lärandet. Av den anledningen ges utbildning inte bara i form av utbildningsprogram utan i stor utsträckning också som så kallade fristående kurser. En del av dessa har också karaktär av bildningskurser, kurser som ges som en del av högskolans uppgift att informera om sin forskning. Detta gör att den svenska högskolan kännetecknas av ett stort inslag av studenter som har för avsikt att läsa en begränsad tid, snarare än att ta en examen. Uttryckt som andel av studenterna är de drygt 40 procent. Möjligheten att gå in och ur högskoleutbildning gör utbildningssystemet flexibelt, och underlättar också för högskolan att tillgodose arbetsmarknadens behov. När dessa studenter räknas samman med de studenter som följer utbildningsprogram ger det dock intryck av en låg examensfrekvens.

Som utredningen påpekar finns det en stor grupp studenter som inte tar ut någon examen, trots att de har tillräckliga meriter för att uppfylla examenskraven. Även detta beskrivs ofta som ett typiskt svenskt fenomen. En orsak som ofta pekas

ut är att det inte finns en tradition på den svenska arbetsmarknaden att sätta ett specifikt värde på att de anställda har en examen, och inte bara en utbildning. Det är ett problem för den statistiska uppföljningen, men tycks inte uppfattas som ett problem för arbetsmarknaden.

Högskoleverket kan vidare konstatera att det finns ett flertal statistiska mått med relevans för en diskussion om studietidens längd. Att mäta genomströmning är svårt, och det finns inte ett enhetligt mått som används. Vilket mått som väljs hänger som alltid samman med vilken fråga som ska besvaras. Den officiella statistiken, som utredningen baserar sina slutsatser på, redovisar en uppföljning som görs först sju år efter det att studenten påbörjat sina studier, och alltså bara noterar att studenten avlagt examen *senast* vid detta tillfälle. Denna siffra kan alltså inte användas som mått på faktisk studietid. Ett annat mått är medianstudietid, något som Högskoleverket redovisar för olika yrkesprogram¹, och som ger en bättre uppfattning om genomströmning. Ofta används i stället ett prestationsmått, kvoten helårsprestation/helårsstudent. Denna kvot har de senaste 15 åren konstant legat på 83 procent, i genomsnitt för högskolans alla utbildningar, vilket nog måste anses vara tillfredsställande.

Komplexiteten i att mäta genomströmning gör att de siffror som redovisas uppenbarligen kan misstolkas. Högskoleverket vill understryka att det är viktigt att användarna är medvetna om vad befintliga genomströmningsmått egentligen visar, för att inte lockas att dra felaktiga slutsatser av dem.

Studieavgifter ingen enkel fråga

För att komma tillrätta med de långa studietiderna anser utredningen att det är befogat att överväga ekonomiska incitament i form av avgifter och premier i studiemedelssystemet. Lån till avgiften och stipendier skulle, enligt utredningen, kunna införas för att minska risken för negativa konsekvenser i form av ökad social snedrekrytering.

Frågan om studieavgifter är kontroversiell, inte minst eftersom det redan är svårt att rekrytera studenter från hem utan studievana. Högskoleverkets uppfattning är att det inte är lämpligt att slopa förbudet mot studieavgifter för studenter från Sverige eller övriga EES-området.

Studenter behöver göra informerade val

Enligt utredningen skulle studietiderna också nedbringas om studenterna fick bättre underlag för sina val av studier genom mer information om förväntad framtida lön för olika yrkesgrupper. Hur en sådan information skulle utformas framgår inte av huvudbetänkandet men diskuteras i en av utredningens bilagor,

¹ *Universitet och högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2008, sid 28.*

Välja fritt och välja rätt. Drivkrafter för rationella utbildningsval. Här föreslår utredningen att Högskoleverkets eller Skolverkets webbplatser kompletteras med information om inkomster, löner och arbetslöshet, lämpligen i form av livsinkomst, som ett kombinerat mått på lön och arbetslöshetsrisk. Vidare bör uppgifterna redovisas både justerade och ej justerade för social bakgrund med flera variabler.

Högskoleverket konstaterar till att börja med att information om den framtida arbetsmarknaden är värdefull för studenter som ska välja utbildning, även om valet av utbildning påverkas av betydligt fler faktorer. Sådan information finns också i dag, genom de arbetskraftsbarometrar som publiceras av Statistiska centralbyrån med jämna mellanrum och genom Högskoleverkets mer långsiktiga arbetsmarknadsöversikter. Ett exempel på de senare är den rapport som just publicerats, *Högskoleutbildningarna och arbetsmarknaden*, rapport 2009:5. Arbetsmarknadsprognoser riktade till studenter publiceras på webbplatsen studera.nu, som Högskoleverket är portalägare för. Informationen är dock osäker, vilket illustreras av att olika, i och för sig rimliga, antaganden ger ganska olika resultat, och svårigheten blir större ju längre tid prognosen avser. De svårigheter som finns är antagligen ännu större när det gäller att beskriva löneutvecklingen för olika grupper under ett tänkt arbetsliv. På en konkurrensutsatt arbetsmarknad förstärker svårigheterna att göra prognoser dessutom varandra – vid ett överskott på en yrkesgrupp kommer lönerna sannolikt att sjunka, och vice versa. Att göra användbara prognoser över livsinkomst för olika yrkesgrupper ser vi inte som möjligt.

Kunskapsprov inte en framkomlig väg

Vidare konstaterar utredningen i ovan nämnda bilaga att incitamenten för lärosätena, i form av tilldelade resurser, är sådana att de skapar drivkrafter för kvantitet snarare än kvalitet. Utredningen drar slutsatsen att resurser i stället bör fördelas utifrån studenternas resultat på centrala kunskapsprov, justerade för ingångsvärden i form av studenternas kunskaper när de inleder sina högskolestudier.

Högskoleverket har också påpekat att det nuvarande resursfördelningssystemet inte är optimalt ur kvalitetssynpunkt, och behöver ses över. Att ett centralt prov skulle kunna ligga till grund för fördelning av resurser kan verket däremot definitivt inte ställa sig bakom. Inga sådana prov används vid svenska lärosäten, och att utforma ett sådant skulle vara utomordentligt svårt och kostsamt. Högskoleverkets erfarenhet från försök att utveckla betydligt mer begränsade prov visar att kostnaderna är ett mycket reellt hinder. Det svenska högskolesystemet är dessutom decentraliserat sedan 1993, vilket innebär att universitet och högskolor själva avgör kursplaner och programinnehåll. Det finns därför ingen enhetlighet i högskoleutbildningens struktur eller innehåll, som skulle kunna ligga till grund för

ett prov, och ett sådant prov skulle knappast få legitimitet i högskolesektorn. Att dessutom hitta metoder för att korrigera för ingångsvärden, skulle sannolikt vara ännu svårare.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskanslern Anders Flodström efter föredragning av utredaren Aija Sadurskis i närvaro av planeringssekreteraren Carolina Johansson, avdelningschefen Cecilia Nordling och informationschefen Eva Ferndahl.

Anders Flodström

Aija Sadurskis